

КРОКИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

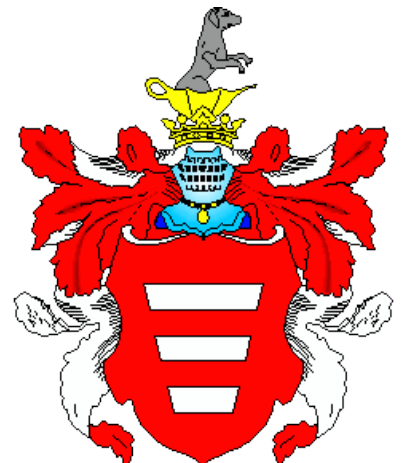

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СТЕНД до Дня Конституції України

Термін «конституція» походить від лат. *Constitutio* – установлення, устрій. Конституція є таким законом, що встановлює форму держави, систему державних органів, визначає порядок їх формування та діяльності, основні права та обов'язки громадян.

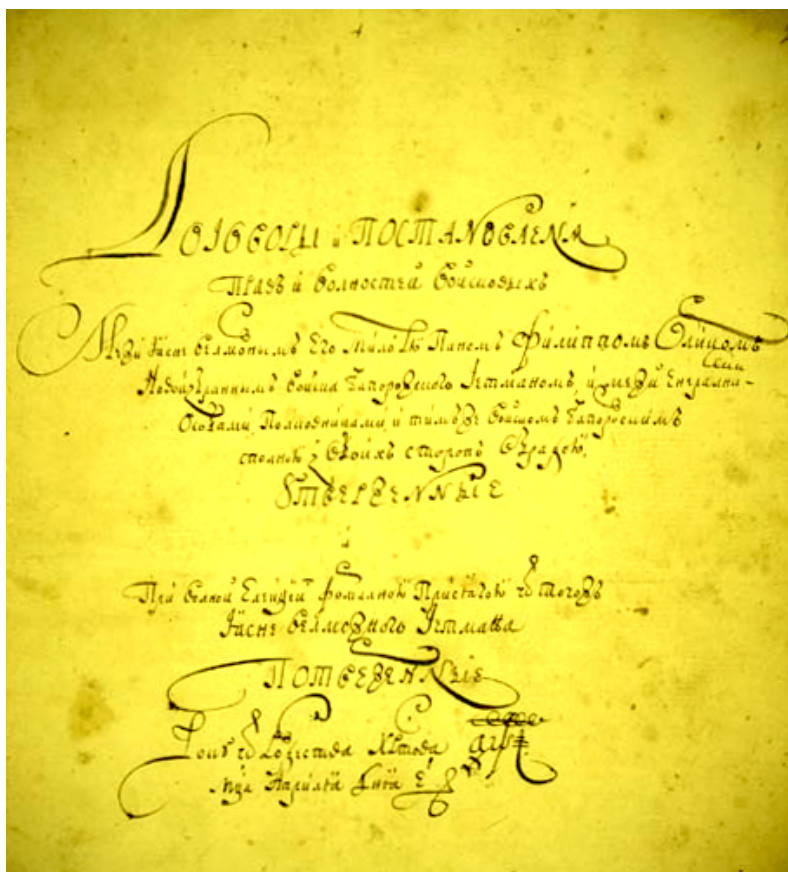
Конституція є джерелом права будь-якої держави. Це основний закон, який закладає підґрунтя організації і діяльності держави та формування у ній громадянського суспільства. Конституція – це своєрідний суспільний договір, у якому народ визначає основні напрямки свого подальшого розвитку та існування, гарантії прав та свобод громадян у суспільстві.

Український конституціоналізм не починається 28 червня 1996 року. Він має тривалу та небуденну історію, на деякі сторінки якої мало хто, крім нечисленних дослідників, звертає увагу. Україна свого часу створила першу європейську конституцію – «Пакти й Конституції» Пилипа Орлика. Цей документ було прийнято у м. Бендерах 5 квітня 1710 року. Пилипа Орлика, який 10 років до цього був генеральним писарем та довіреною особою гетьмана Івана Мазепи, у свою чергу, обрали гетьманом України у вигнанні. Одразу ж після свого обрання, він складає проект так званої Бендерської конституції.

Герб гетьмана Пилипа Орлика

Цей документ унікальний не лише через сам факт його існування, а й через своє змістове наповнення. Він обмежував гетьманські прерогативи та проголошував політичне і церковне відокремлення України від Росії. Звичайно, існує й інша точка зору. Так, деякі західні науковці схиляються до думки, що «Пакти й Конституції» – це лише талановитий публіцистичний твір і не більше. Але цей „публіцистичний твір” на десятки років випередив розвиток західноєвропейської правової думки, заклавши дійсно демократичне підґрунтя в процесі українського державотворення.

Титульна сторінка оригінальної версії конституції Пилипа Орлика, написаної західноруською мовою в Бендерах у квітні 1710

9 квітня 2010 року в Бендерах було відкрито пам'ятник Конституції, встановлений на честь її 300-річчя. Пам'ятний знак споруджено у вигляді книги, на якій викарбувано інформацію про історію написання Конституції та її повну назву українською і латинською мовами.

Не будемо занурюватися у давнину, хоча й там є чимало цікавого, – звернімо увагу на часи Української революції, на творені в 1917–1920 роках конституційні акти та їхні норми. Вагомий внесок у розвиток українського конституціоналізму зробили Універсали Центральної Ради.

Слово «універсал» для позначення основних актів Ради з'явилося не випадково. Це поняття мало вже певну традицію використання в українській державотворчій думці. В Україні XVI–XVIII століть цим словом називали розпорядчі документи влади, які видавали королі та сейми Речі Посполитої, а також козацькі гетьмани. Ці акти стосувалися важливих військових, адміністративно-управлінських і земельних питань;

гетьманські універсали проголошували в церквах і на торгових майданах, розсилали по полках, а в копіях – і по сотнях. Тому Центральна Рада закономірно підхопила давню українську традицію, використовуючи її для своєї легітимізації.

Якщо I, II та III Універсали виходили з того, що Україна – це автономія у складі федеративної Росії, то IV Універсал, прийнятий 22 січня 1918 року, офіційно проголошував незалежність Української Народної Республіки. 29 квітня 1918 року Центральною Радою було ухвалено проект Конституції Української Народної Республіки і обрано Михайла Грушевського Президентом УНР.

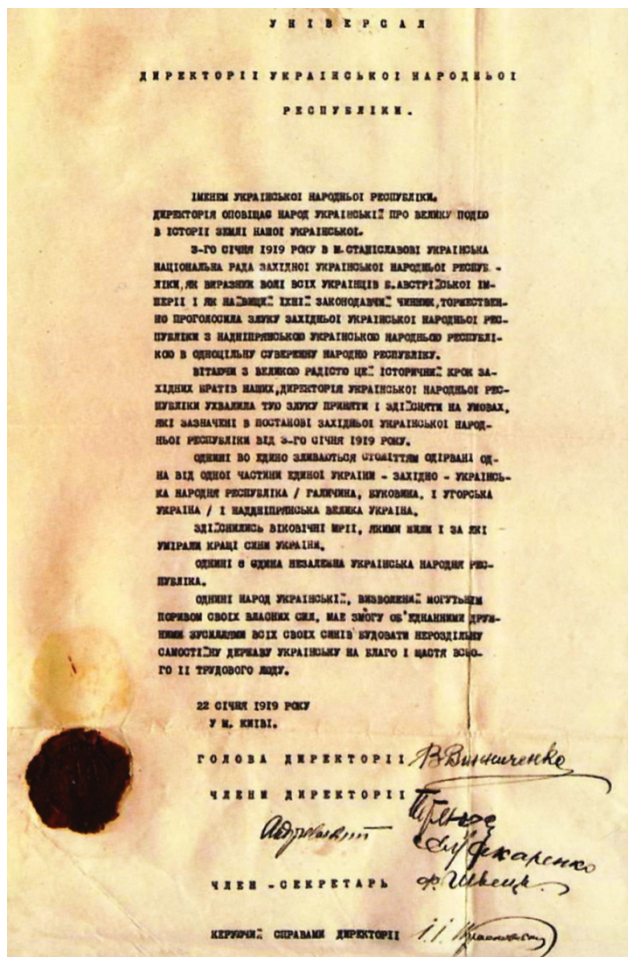

До речі, число депутатів Всенародних Зборів не взяли зі стелі, як зараз (450 депутатів Верховної Ради – як подекують, за кількістю стільців, які були в залі засідань на момент напівдемократичних виборів 1990 року): один депутат представляв приблизно 100 тисяч людей. Голова Центральної Ради Михайло Грушевський відстоював трохи іншу норму – один депутат від 60 тисяч виборців, але з ним не погодилися.

Всеукраїнська національна рада підготувала й ухвалені 12 листопада 1920 року Закон про тимчасове верховне правління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці та Закон про Державну Народну Раду, які систематизували попередні акти та становили правову основу подальших дій з державотворення. Однак невдовзі ці дії було перервано внаслідок перемоги більшовиків на Східній Україні та ігнорування українського питання державами-переможцями в Першій світовій війні. Через історичні обставини, ця Конституція, на жаль, так і не набула чинності.

Таким чином, хоча процеси творення конституційних засад державного життя під час Української революції й не завершилися втіленням цих засад у тривалу практику, але вони й нині дають нам певні орієнтири та уроки.

Загалом, оцінюючи Конституцію УНР з прагматичного погляду, варто зауважити, що в неї не було шансів на реалізацію. Україна мала стати класичною парламентською республікою зі складною системою політичних змагань у парламенті, з широким місцевим самоврядуванням, яке могло ігнорувати постанови центральної влади, що за кризових, ба більше, воєнних умов неприпустимо. З іншого боку, хоча Основний Закон УНР так і не було запроваджено, він засвідчив високий рівень тодішньої української конституційної думки – можливо, багато в чому романтичної, абстрактної, але скерованої на досягнення найпередовіших світових демократичних норм.

Важко сказати, як би склалася ситуація, коли б Конституція Пилипа Орлика чи Конституція УНР таки увійшли в законну дію. Та з точки зору історії, якщо щось не відбулось, значить цього не могло бути, тому і шкодувати з цього приводу не варто. Ми повинні пишатися самим усвідомленням значущості України та розвитку її політичної думки у світовому масштабі.

Невід'ємною складовою історії українських конституцій є акти конституційного характеру Карпатської України (зокрема Тимчасова Конституція Карпатської України 1939 р.) та документи Української Головної Визвольної Ради (УГВР) 1940-1950 рр., (зокрема Тимчасовий устрій УГВР 1944р.). Певний слід в історії української конституції залишили також Конституція Української РСР 1919 (її редакція від 1925 р.), 1929, 1937 та 1978 років.

Після відновлення державної незалежності України в 1991 році розпочалася копітка робота, спрямована на створення нової Конституції України. Здобувши державну незалежність, отримали ще один шанс побудувати вільне і демократичне суспільство. І хоч у світовій історії засновником європейського конституціоналізму вважають середньовічну Англію, яка, до речі, й досі не має свого основного закону як кодифікованої конституції (що становить єдиний цілісний документ із внутрішньою структурою), однак, саме українці створили предтечу європейських конституцій.

Таке ж підґрунтя заклала й сучасна українська Конституція – одна з найдемократичніших у Європі, одна з наймолодших, Конституція що акумулювала в собі найкращі здобутки світового політикуму.

Історія українського державотворення, до певної міри, непослідовна. Конституція Пилипа Орлика створювалась у засланні і для держави, якої фактично не існувало. Чотири радянські конституції, попри усталений стереотип, що вони були непогані, але не виконувались, – не були конституціями як такими взагалі. Вони не несли юридичного підґрунтя для інших законодавчих актів та не реалізовували, наприклад, принципу розподілу влади.

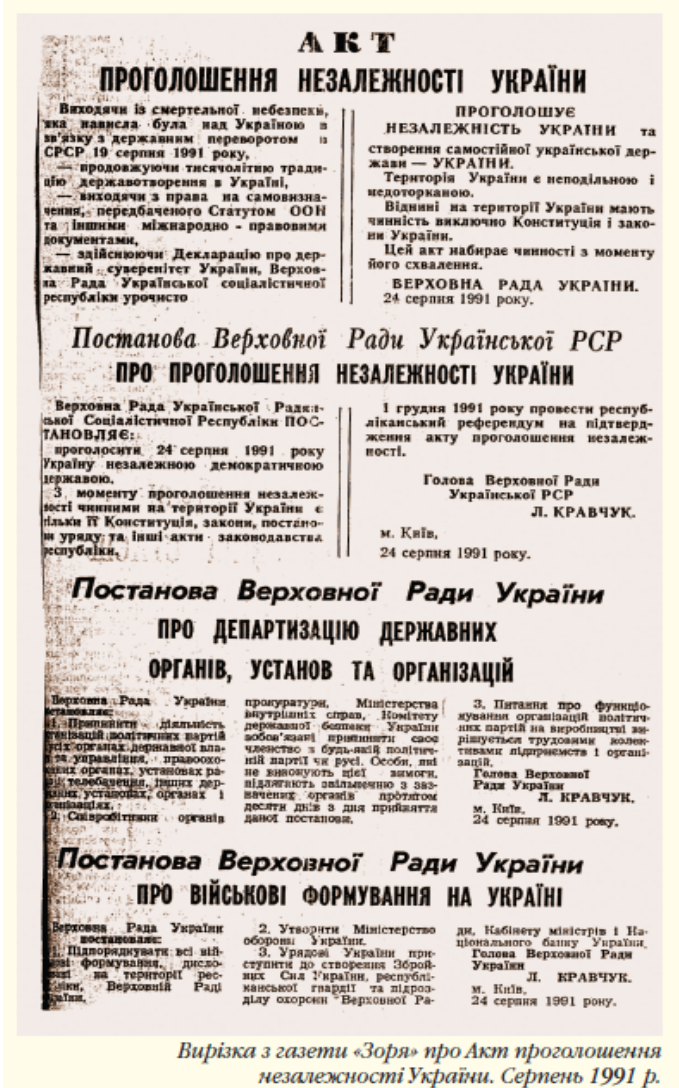
Саме тому потреба у Конституції України незалежної була передусім як у правовому документі, що у своїх крацях історичних зразках є і актом держави, і символом громадянського суспільства.

Прийняття п'ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996р. Конституції України стало найважливішою історичною подією в житті українського народу після проголошення 24 серпня 1991 р. всенародним голосуванням Акта проголошення незалежності України. Тим самим було завершено процес становлення України як суверенної держави, яка має свій Основний Закон.

Завершився тривалий і надзвичайно складний конституційний процес, і розпочався якісно новий етап у розвитку суспільства і держави.

28 червня, 2015 року, буде відзначатися вже 19 річниця прийняття Конституції України.

Вирізка з газети «Зоря» про Акт проголошення незалежності України. Серпень 1991 р.

Сьогодні ініціатива на конституційному полі належить президенту Петру Порошенко. Поки що президент повторює ходи своїх попередників - Віктора Ющенка і Віктора Януковича. Ющенко в грудні 2007 року сформував Національну конституційну раду, а Янукович в травні 2012 року своїм указом створив Конституційну асамблею. В ситуації, що склалася в 2014-2015 р.р., Президент Петро Порошенко активізував діяльність із розробки нової редакції або внесення змін до Конституції України в частині децентралізації. 3 березня 2015 року гарант створив Конституційну комісію, доручивши самому собі до 12 березня затвердити її склад. А своїм указом від 31 березня 2015 року глава держави затвердив персональний склад Конституційної комісії. Законопроект щодо децентралізації повинен бути прийнятий до 15 липня.

Конституційне право і практика свідчать про те, що процес прийняття нової Конституції – це кілька стадій:

- Створення органу з підготовки тексту Конституції.
- Розробку тексту проекту нової Конституції.
- Всенародне обговорення.
- Всенародний референдум.
- Затвердження парламентом.

В ідеалі конституційний процес повинен пройти всі перераховані стадії, щоб нова Конституція могла базуватися на принципі народного згоди.

Основний закон нової вільної України, насамперед, задекларував ті демократичні перетворення, що відбулися. Він не лише своїм змістом, а самим фактом свого існування перекреслив авторитарне минуле та дав початок новій історії України.

День Конституції ми не повинні сприймати як свято на честь нормативного акту. Ми повинні його сприймати як день затвердження наших прав і свобод. День ствердження того, – як зазначено у статті 3 Конституції України – що “людина, її життя і здоров’я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю”. Важливо, що Конституція України встановила непорушність гуманістичного принципу в майбутньому: при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинного законодавства не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22).

Докладніше можна ознайомитись:

- Парламентаризм в Україні / Верховна Рада: офіційний сайт. — Електрон. дані. – Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/orlyk.html> (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. — Електрон. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/День_Конституції_України (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Конституція Пилипа Орлика / "Електронна бібліотека України". — Електрон. дані. – Режим доступу: <http://uateka.com/uk/article/society/heritage/932> (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Витоки, віхи та історіографія розвитку українського права / Історичний нарис. — Електрон. дані. – Режим доступу: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=peu&load=istornarvt> (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Історія створення Конституції України / Історія України. — Електрон. дані. – Режим доступу: http://teher.ucoz.com/publ/istorija_nezalezhnoji_ukrajini/konstitucija_ukrajini/istorija_stvorennja_konstituciji_ukrajini/14-1-0-9 (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Невідома Україна. Розбудова держави (1993) PDTVRip. — Електрон. дані. – Режим доступу: <http://doc-films.com/history/ukrhistory/1299-nevidoma-ukraina-rozbudova-derzhavy-1993-pdtvrip.html> (дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.
- Утворення Української Центральної Ради, прийняття Першого і Другого Універсалів в Україні / Україна. Історія великого народу. — Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.litopys.com.ua/encyclopedia/ukra-na-p-d-chas-revolyuts-1905-1907-rr/pryynyattya-pershogo-i-drugogo-universaliv-v-ukrajini/>(дата звернення 13.06.2015 р.). – Назва з екрана.